

vluchten, en tenslotte de ca. negenhonderd Joden die zich ten tijde van de bevrijding in Westerbork bevonden. Vermoedelijk zijn niet alle vluchtelingen naar Nederland teruggekeerd maar het aantal Joden dat zich enige tijd na de bevrijding, d.w.z. toen de repatriëring ten einde was, in Nederland bevond, kan niet veel minder zijn geweest dan ca. zes-entertigduizend.¹

Voor de oorlog had Nederland een omvangrijk Joods proletariaat gekend – dat proletariaat was goeddeels verdwenen. De Joodse Raad (een orgaan waarin de Joodse bourgeoisie domineerde) had aan de Joodse proletariërs de minste bescherming verleend, er hadden zich maar weinig arme Joden bevonden onder de groepen die naar Theresienstadt of Bergen-Belsen waren gedeporteerd, en om te vluchten of onder te duiken had men veelal enig geld nodig gehad. Er waren dus naar verhouding onder de genoemde ca. zes-entertigduizend Joden maar weinig proletariërs. Intussen hadden ook diegenen die gespaard waren gebleven, een groot deel van hun familieleden (in Joodse kringen was de familieband in de regel zeer hecht geweest) en van hun vrienden verloren. Niet alleen evenwel in emotioneel maar ook in materieel opzicht was het voor velen van die gespaarden extra-moeilijk, weer iets van een normaal bestaan op te bouwen. Het antisemitisme dat tijdens de bezetting versterkt was, bleef zich nog enige tijd in bevrijd Nederland hier en daar duidelijk manifesteren. Aan het kabinet-Gerbrandy was in '44 door de minister van binnenlandse zaken mr. J. A. W. Burger voorgesteld, speciale voorzieningen voor de vervolgte Joodse groep te treffen, maar dat voorstel had in het kabinet onvoldoende steun gevonden doordat de meeste ministers van oordeel waren dat de overheid geen verschil mocht maken tussen Joden en niet-Joden. Toen dan ook het Militair Gezag in Maastricht in oktober '44 een bedrag van f 10000 had geschonken aan een aldaar opgericht Comité voor Israëlietische Belangen, werd die uitgave door Burger afgekeurd. 'Deze mensen', deed hij de Chef-Staf Militair Gezag, generaal-majoor mr. H. J. Kruls, weten, 'moeten m.i. in de toekomst geholpen worden op dezelfde wijze als anderen die door de oorlogsomstandigheden geen bestaansmiddelen hebben.'² De Joodse Coördinatie-Commissie voor het bevrijde Nederlandse gebied, die begin januari '45

¹ Bij dat cijfer wordt dus uitgegaan van de ca. honderdveertigduizend Joden die begin '41 aan de registratie deelnamen – er is evenwel een onzekerheidsfactor: niet bekend is, hoeveel Joden tussen begin '41 en het einde van de oorlog geboren werden dan wel door natuurlijke oorzaken overleden. ² Aangehaald in *Le Ezrath Ha-am. Het volk ter hulpe. Het eerste Joodse blad in 1945. Eindhoven-Amsterdam (1985)*, p. XIX.